



Co-funded by
the European Union



COMPASS
COMPETENCE
ASSESSMENT



KATSAUS

**LAAJA-ALAISEN OSAAMISEN LINJAUKSISTA JA
KÄYTÄNNÖISTÄ YLEISSIVISTÄVÄSSÄ
KOULUTUKSESSA**

Suomi, Liettua ja Romania

Erasmus+ hanke COMPASS – Opiskelijoiden osaamisen arvioinnin tukena
Hanke nro 2023-1-LT01-KA220-SCH-000156521



Co-funded by
the European Union



COMPASS
COMPETENCE
ASSESSMENT

Katsaus

Laaja-alaisen osaamisen linjauksista ja käytännöistä yleissivistävässä koulutuksessa

Suomi, Liettua ja Romania

Erasmus+ hanke

COMPASS – Opiskelijoiden osaamisen arvioinnin tukena

Hanke nro 2023-1-LT01-KA220-SCH-000156521

Euroopan komission tuki tämän julkaisun tuottamiselle ei tarkoita, että komissio hyväksyisi julkaisun sisältöä, joka heijastaa ainoastaan sen laatijoiden näkemyksiä, eikä komissiota voida pitää vastuullisena julkaisun sisältämien tietojen mahdollisesta käytöstä.

Tämä älyllinen tuotos on suunniteltu ja kehitetty strategisen kumppanuuden puitteissa hankkeessa "COMPASS – In Support of Students' Competence Assessment".

Kiitos kaikille yhteistyökumppaneille heidän arvokkaasta panoksestaan:

Šiuolaikinių didaktikų centras, LT (projektikoordinaattori)

Mokyklų tobulinimo centras, LT

Asociația Lectura și Scrierea pentru Dezvoltarea Gândirii Critice România, RO

Innoline Oy, FI

Kirjoittajat: Eglė Pranckūnienė, Päivi Nilivaara, Ariana Vacaretu, Maria Kovacs

Logokuvake suunniteltu photo3idea_studio

Kuvakkeet Wanicon on Freepick

Kansikuva Freepick

© Erasmus+ – hanke "COMPASS – opiskelijoiden osaamisen arvioinnin tukena" – konsortio.



Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Attribution – ShareAlike 4.0 International – lisenssillä. Jos haluat nähdä kopion tästä lisenssistä, käy osoitteessa <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/> tai lähetä kirje osoitteeseen Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Toukokuu 2024



Sisällys

Johdanto	4
Laaja-alaisen osaamisen tausta Suomen, Liettuan ja Romanian opetussuunnitelmissa	5
Miten osaaminen (competence) määritellään kansallisissa asiakirjoissa?	9
Osaamisalueet eri maiden opetussuunnitelmissa	12
Osaaminen opetussuunnitelman tavoitteissa	21
Miten osaamista kehitetään kouluissa?	25
Mitkä ovat suurimpia esteitä, haasteita ja onnistumisia?	25
Kansalliset linjaukset laaja-alaisen osaamisen arvioinnista	29
Pohdintaa	35



Johdanto

Tämän katsauksen tarkoituksena on tehdä yhteenveto suomalaisista, liettualaisista ja romanialaisista lähestymistavoista oppilaiden laaja-alaisen osaamisen kehittämiseen ja arviointiin. **Laaja-alaiset taidot** ovat sellaisia, jotka eivät ole sidoksissa tiettyyn kontekstiin, vaan joita voidaan soveltaa eri yhteyksissä ja eri oppiaineissa ja tieteenaloilla. **Laaja-alaiset taidot tarkoittavat**, että niitä voidaan soveltaa tai ”siirtää” eri akateemisiin sisältöalueisiin ja monitieteisiin sekä uusiin ja tuntemattomiin yhteyksiin luokkahuoneen ulkopuolella. Käsitteillä ”yleinen” (generic) ja ”laaja-alainen” (transversal) on samankaltainen merkitys, ja käytämme tässä raportissa molempia, samoin kuin termiä **avaintaidot** (Key Competences), kun viittaamme Euroopan unionin suosituksiin elinikäisen oppimisen avaintaidoista (2006¹, 2018²).

Suomessa, Liettuassa ja Romaniassa on meneillään pitkän aikavälin prosessit, joissa opetussuunnitelmia tarkistetaan määrittelemällä ne keskeiset taidot, tiedot ja asenteet, jotka yksilöiden on hankittava voidakseen osallistua tehokkaasti nykypäivän yhteiskuntaan. Euroopan unioni korostaa, että on tärkeää, että nuoret hankkivat monenlaisia taitoja tullakseen itsenäisiksi ja aktiivisiksi kansalaisiksi ja löytääkseen mielekkään työn. Avaintaidot ovat tärkeitä elinikäisen oppimisen, työnteon tai yksinkertaisesti arkielämän kannalta. Osaamiseen panostaminen osoittaa, että koulutuksessa on kyse siitä, että ihmisiä autetaan olemaan monipuolisia ja kykeneviä kohtaamaan erilaisia tilanteita, eikä niinkään pelkästään akateemisen tiedon oppimisesta.

Suomi, Liettua ja Romania ovat kukin omaksuneet erilaisia lähestymistapoja osaamispainotteisen opetussuunnitelman kehittämiseen ja toteuttamiseen. Tässä asiakirjassa tarkastelemme osaamispainotteisen opetussuunnitelman syntyä ja kehitystä kussakin maassa sekä osaamisen roolia niiden kansallisissa opetussuunnitelmissa. Tarkastelemme myös osaamisen kehittämiseen ja arviointiin liittyviä haasteita ja kartoitamme onnistuneita käytäntöjä, joita voidaan jakaa ja joista voidaan ottaa oppia. Toivomme, että tämä katsaus auttaa ymmärtämään paremmin kansallisia poliittisia linjauksia ja kokemuksia niiden täytäntöönpanosta kouluissa ja luokkahuoneissa.

¹ Council of the European Union. (2006). Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. 2006-962/EC. *Official Journal of the European Union*, L 394/10. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>

² Council of the European Union. (2018). Council recommendations of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning. *Official Journal of the European Union*, C189/1. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01))



Laaja-alaisen osaamisen tausta Suomen, Liettuan ja Romanian opetussuunnitelmissa



Suomi

Suomessa perusopetuksen (vuosiluokat 1–9) kansalliset opetussuunnitelman perusteet uudistettiin vuonna 2014, ja niitä on sovellettu vuodesta 2016 alkaen. Vastaavasti lukiokoulutuksen opetussuunnitelmaperusteet julkaistiin vuonna 2019, ja niiden pohjalta laaditut opetussuunnitelmat otettiin käyttöön kouluissa elokuussa 2021. Opetushallituksen laatimat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet tulivat voimaan maaliskuussa 2022. Koulutuksen järjestäjät kaikilla tasoilla ovat vastuussa paikallisen opetussuunnitelman laatimisesta kansallisten perusteiden pohjalta.

Perusopetuksen osalta paikallisten toimijoiden tulisi keskustella siitä, mitä valtioneuvoston asetuksessa määritelty perusopetuksen tehtävä ja valtakunnalliset koulutustavoitteet tarkoittavat paikallisesti. Heidän olisi myös pohdittava, mitä vaatimuksia kansalliset tavoitteet asettavat koulutuksen järjestämiselle ja hallinnolle paikallisella ja koulutasolla. Paikallisiin opetussuunnitelmiin voidaan lisätä yksityiskohtia ja täsmentää joitakin kansallisen perusopetussuunnitelman käsitteitä, tavoitteita ja suuntaviivoja, mutta ne eivät saa sulkea pois mitään laissa, asetuksessa tai kansallisessa perusopetussuunnitelmassa määrättyjä tavoitteita tai sisältöjä. Paikallisia päätöksiä edellyttävät asiat on määritelty kansallisissa opetussuunnitelmaperusteissa. Yksi niistä on laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden mukaisen opetuksen järjestäminen ja toteuttaminen. Paikalliset päätökset koskevat perusteissa määriteltyjen laaja-alaisen osaamisalueiden mahdollisia paikallisia painotuksia ja sitä, miten nämä painotukset ilmenevät käytännössä. Paikallisissa opetussuunnitelmissa olisi myös määriteltävä järjestelyt ja toimenpiteet, joilla varmistetaan ja seurataan monialaisten osaamistavoitteiden saavuttamista opetuksessa.

Suomalaisessa järjestelmässä opettajilla on laaja liikkumavara tulkita opetussuunnitelman normeja, päättää opetusmenetelmistä ja suunnitella oppituntejaan yksilöllisesti. Opettaja on siis lopullinen opetussuunnitelman tekijä, ja hänen tulkintansa määrittelevät viime kädessä opetussuunnitelman toteutuksen.

Vuodesta 1990 lähtien, jolloin Liettua itsenäistyi, on tehty paljon työtä itsenäisen koulutusjärjestelmän luomiseksi. Opetussuunnitelmien kehittäminen on ollut yksi koulutus uudistuksen pääpainopisteistä. Opetussuunnitelman suuntaviivoja on tarkistettu kuusi kertaa 30 vuoden aikana. Vuonna 2007 opetusministeriö (nykyinen opetus-, tiede- ja urheiluministeriö) hyväksyi opetussuunnitelmien kehittämisstrategian. Siinä korostetaan, että opetussuunnitelman tulisi palvella jokaisen oppilaan henkilökohtaista kehitystä ja auttaa häntä hankkimaan jatkokoulutuksessa, työelämässä ja mielekkäässä elämässä tarvittavat taidot. Vuoden 2008 yleisissä opetussuunnitelman suuntaviivoissa oli selkeä suuntaus oppiainepohjaisesta opetussuunnitelmasta yleisten taitojen kehittämiseen yhdistämällä ne oppiainepohjaisiin taitoihin. Yleisten ja oppiaineisiin liittyvien taitojen välillä tehtiin ero, ja kouluja kehoitettiin löytämään oma tapansa integroida yleisten taitojen kehittäminen opetusprosessiin ja kouluelämään. Kouluille tarjottiin integroituja ohjelmia, kuten oppimaan oppimista, kestävästä kehityksestä, ”terveellisiä elämäntapoja ja elämäntaitoja” jne. lisäksi ja vaihtoehtoisiksi ideoiksi toteuttamista varten. Opettajat eivät kuitenkaan pitäneet niitä pakollisena sisältönä, eikä niitä useimmissa tapauksissa toteutettu kouluissa, lukuun ottamatta muutamia kouluja, jotka laativat oman opetussuunnitelmansa sisällyttäen siihen taitojen kehittämisen.

Uudet opetussuunnitelman suuntaviivat hyväksyttiin vuonna 2022. Siinä noudatetaan ajatusta, jonka mukaan kognitiiviset, digitaaliset, sosiaaliset, emotionaaliset ja terveelliset elämäntavat, luovuus, kansalaisuus, kulttuuritietoisuus ja viestintä ovat oppilaiden oppimisen keskiössä ja että oppilaiden ei pitäisi vain tietää, vaan heidän pitäisi myös pystyä soveltamaan hankittuja taitoja elämässään.

Toinen merkittävä muutos opetussuunnitelmaan on se, että opettajille ja kouluille annetaan enemmän vapautta luoda tai valita valinnaisia sisältöjä (noin 30 %) oppilaiden kykyjen mukaan ja yhteistyössä muiden opettajien kanssa. Tämä osuus voi vaihdella koulutustason, oppiaineen logiikan, tavoitteiden ja opetuksen perinteen mukaan.

Opetussuunnitelmien uudistus alkoi Romaniassa vuonna 1990, ja se on edelleen käynnissä. Koulutuspoliittisen uudistuksen kehitys, kuten F. Tacea and A. Crişan in 2007¹, esittivät, jakautuu neljään eri ajanjaksoon: korjaavaan vaiheeseen (1990–1993), opetussuunnitelman laajuiseen valmisteluvaiheeseen (1993–1997), itsenäiseen opetussuunnitelmauudistusvaiheeseen (1997–2000) ja vuonna 2001 aloitettuihin ja nykypäivään asti jatkuneisiin merkittäviin muutoksiin järjestelmällisellä tasolla ja koulutusprosessin tasolla. Opetussuunnitelmatasolla vaadittiin uusia näkemyksiä virallisen koulutusjärjestelmän merkityksestä ja tehtävästä sekä sen roolista oppijoiden koulutuspolulla. Koulutuspolitiikan asiantuntijat korostivat tarvetta siirtyä tavoiteperusteisesta oppimisesta osaamisperusteiseen oppimiseen. Uuden opetussuunnitelmaparadigman syntyminen osui samaan aikaan kuin tarve sovittaa nykyiset suuntaukset yhteen eurooppalaisen koulutuspolitiikan kanssa. Tunnustettiin, että ”oppivelvollisuuskoulutuksen tavoitteet ovat samankaltaisia useimmissa Euroopan koulutusjärjestelmissä”, ja niissä noudatetaan sellaisia periaatteita kuin yhtäläiset mahdollisuudet, peruskoulutuksen takaaminen kaikille, vakauden ja yhteiskunnallisen muutoksen samanaikainen edistäminen, lasten valmistaminen aktiiviseen aikuisuuteen, vapaa-aikaan, perheeseen ja yhteiskuntaan sekä heidän motivoimisensa jatkamaan oppimista nopeasti muuttuvassa maailmassa.

Romanian Euroopan unioniin liittymistä ohjaava politiikka tarjosi selkeät puitteet uudistuksille, jotka edellyttivät muutoksia Romanian koulutuslainsäädäntöön. Kansalliseen opetuslakiin tehdyillä muutoksilla pyrittiin mukautumaan nykyaikaisiin koulutusnäkökulmiin, kuten kestävän kehityksen mukaiseen koulutukseen, elinikäiseen oppimiseen, osallistavaan koulutukseen ja osaamisperusteiseen koulutukseen.

Ensimmäiset osaamisperusteiset opetussuunnitelmat perus – ja keskiasteen koulutusta varten tulivat voimaan vuosina 2003–2006. Perusasteen opetussuunnitelmia tarkistettiin vuosina 2010 ja 2012–2013. Uusi osaamisperusteinen opetussuunnitelma toisen asteen koulutusta varten otettiin käyttöön vuosina 2016–2017. Toisen asteen opetussuunnitelma oli määrä uudistaa vuosina 2020–2021, mutta sitä on lykätty, joten opettajat käyttävät edelleen vuosien 2003–2006 opetussuunnitelmaa näille opiskelijoille.

Vuosina 2021–2030 pannaan täytäntöön Romanian presidentinhallinnon käynnistämä, tiettävästi Romanian laajin ja kattavin koulutusuudistushanke ”Educated Romania”², jonka tarkoituksena on parantaa ja nykyaikaistaa Romanian koulutusta.

¹ Tacea, F., & Crişan, A. (2007). *17 years of curriculum change in Romania: The way forward*.

² Romania. *Ongoing reforms and policy developments*. (2023, April 1). Eurydice.

<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/romania/ongoing-reforms-and-policy-developments>



Johtopäätöksiä

Suomessa, Liettuassa ja Romaniassa on ollut käynnissä opetussuunnitelmauudistukset, joissa keskitytään osaamisen kehittämiseen. Opetussuunnitelmauudistukset ovat EU:n ja OECD:n poliittisten linjausten mukaisia, mutta kukin maa on valinnut oman lähestymistapansa ja laajuutensa osaamispainotteisen opetussuunnitelman ja sen täytäntöönpanon osalta. Suomessa on paljon pidempi historia osaamispainotteisten opetussuunnitelmien kehittämisessä ja toteuttamisessa, jossa koulu ja opettaja nähdään tärkeinä opetussuunnitelman tekijöinä. Liettuan ja Romanian viimeaikaiset opetussuunnitelmauudistukset ovat saaneet voimakkaasti vaikutteita EU:n elinikäisen oppimisen strategiasta ja OECD:n suosituksista, eikä kouluille ole annettu yhtä paljon vapautta kansallisen opetussuunnitelman toteuttamiseen.



Miten osaaminen (competence) määritellään kansallisissa asiakirjoissa?



Perusopetuksen (2014)¹, kansallisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan laaja-alaisella osaamisella viitataan tietoihin, taitoihin, arvoihin, asenteisiin ja tahtoon. Osaamisella tarkoitetaan myös kykyä soveltaa tietoja ja taitoja tietystä tilanteesta. Siihen, miten oppilaat käyttävät tietojään ja taitojaan, vaikuttavat heidän omaksumansa arvot ja asenteet sekä heidän halunsa toimia ja osallistua erilaisissa tilanteissa, joita he kohtaavat monimutkaisessa maailmassa. Osaaminen rakentuu tiedon varaan ja edistää kykyä käsitellä, arvioida ja käyttää tietoa eettisesti merkityksellisellä tavalla.

Laaja-alaisen osaamisen lisääntynyt tarve johtuu ympäröivän maailman muutoksista. Tietojen ja taitojen eri aloja ylittävät ja yhdistävät taidot ovat edellytys henkilökohtaiselle kehitykselle, oppimiselle, työlle ja kansalaisuudelle nyt ja tulevaisuudessa.

Kaikissa muissa keskeisissä opetussuunnitelmissa määritelmä pysyy samana, vaikka laaja-alaisen taitojen luettelo vaihtelee. Toisin sanoen laaja-alaisen osaamisen tavoite on luoda osaavia, yhteiskunnan aktiivisia ja kriittisesti ajattelevia toimijoita oppiainejakoisen opetuksen avulla².

¹ Finnish National Agency for Education. (2014). *National core curriculum for primary and lower secondary (basic) education*. <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/national-core-curriculum-primary-and-lower-secondary-basic-education>

² Hienonen, N., Nilivaara, P., Saarnio, M. & Vainikainen, M-P. (2022). *Laaja-alainen osaaminen koulussa: Ajattelijana ja oppijana kehittyminen*. Gaudeamus. (p. 6).

Liettualaisessa koulutus kontekstissa termi "kompetenssi" ymmärretään kyvyksi suorittaa tietty toiminta hankittujen tietojen, taitojen ja arvojen perusteella¹. Yleiset taidot määritellään "henkilökohtaiseksi kyvyksi, jonka kehittyminen perustuu yleensä henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja johon kuuluu esimerkiksi luovuus, analyyttinen ajattelu, vastuullisuus, rehellisyys, viestintätaidot jne."².

Osaamisen kehittämisen käsite asetetaan usein vastakkain akateemisen tiedon opettamisen ja oppimisen kanssa, joten osaamisen eri osatekijöitä, kuten tietoja, taitoja, kykyjä, arvoja ja dispositioita, selitetään laajemmin:

1. Tietoon sisältyy neljä erilaista tyyppiä: a) oppiaineeseen liittyvä tieto (oppiaineen sisältö ja keskeiset käsitteet (esim. matematiikka, luonnontieteet, yhteiskuntatieteet jne.), b) oppiainerajat ylittävä tieto (toisiinsa liittyvä tietämys, joka ylittää eri oppiaineiden rajat), c) proseduraalinen tieto (ymmärrys oppimisprosessista ja siihen liittyvistä toiminnoista, esim. esseiden kirjoittaminen, kokeen suorittaminen jne.) ja d) episteeminen tieto (eri tieteenalojen tutkijoiden käyttämien metodien ja tapojen ymmärtäminen).
2. Kognitiiviset, metakognitiiviset, emotionaaliset, sosiaaliset ja käytännön taidot.
3. Henkilökohtaiset, sosiaaliset ja yhteiset inhimilliset arvot³.

Kaikki osaamisen osatekijät ovat yhtä tärkeitä, ja niitä olisi kehitettävä yleissivistyksen yhteydessä toteuttamalla yleinen opetus suunnitelma ja tarjoamalla muita oppimiskokemuksia kouluelämässä, virallisessa ja epävirallisessa koulutuksessa.

¹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991 m. birželio 25 d. Nr. I-1489. (1991). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>

² Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras. (n. d.). *Terminų žodynas*. <https://www.kpmc.lt/kpmc/kvalifikaciju-formavimas/terminu-zodynelis/>

³ Gerulaitis, Š., Jovsejevienė, J., Poderienė, N. ir Raudienė I. (2019). *Bendrujų programų atnaujinimo gairės*. Nacionalinė švietimo agentūra. https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/01/bendruju-programu-atnaujinimo-gaires_internetine-versija.pdf.

Yliopistoa edeltävästä koulutuksesta annetussa laissa¹ määritellään "osaaminen" ja siihen liittyvät termit "monikäyttöiseksi ja siirrettäväksi tietojen, taitojen ja kykyjen kokonaisuudeksi" (85 artikla). Lain tekstiin liitettyssä termien ja ilmaisuksen määritelmäluettelossa todetaan myös seuraavaa:

"Osaamisella tarkoitetaan osoitettua kykyä käyttää tietoja, henkilökohtaisia, sosiaalisia ja/tai proseduraalisia (metodologisia) asenteita ja taitoja työ – tai opiskeluyhteyksissä ammatillisen ja henkilökohtaisen kehityksen edistämiseksi."

"Ammatillinen osaaminen on yhtenäinen ja dynaaminen joukko tietoja ja taitoja. Osaaminen ilmaistaan seuraavilla kuvaajilla: tietäminen, ymmärtäminen ja kielen käyttö, selittäminen ja tulkitseminen. Taidot ilmaistaan seuraavilla kuvaajilla: soveltaminen, siirtäminen ja ongelmanratkaisu, kriittinen ja rakentava pohdinta, luovuus ja innovatiivisuus."

"Monialaiset taidot ovat hankittuja arvoja ja asenteita, jotka ulottuvat tietyn alan/opinto-ohjelman ulkopuolelle ja jotka ilmaistaan seuraavilla kuvaajilla: itsenäisyys ja vastuullisuus, sosiaalinen vuorovaikutus, henkilökohtainen ja ammatillinen kehitys."



Johtopäätöksiä

Suomessa, Liettuassa ja Romaniassa termi "osaaminen" määritellään lähes samalla tavalla, ja siinä korostetaan osaamisen eri osatekijöiden, kuten tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden (ja tahdon), monimutkaisuutta, jotta niitä voidaan hyödyntää tai soveltaa tietyssä tilanteessa. Kaikissa kolmessa maassa yleisten tai monialaisten taitojen luetteloa kehitetään ympäröivän maailman muutosten seurauksena. Laaja-alaiset taidot kattavat ja yhdistävät tietojen ja taitojen eri osa-alueita, ja ne ovat edellytys henkilökohtaiselle kehitykselle, oppimiselle, työlle ja aktiiviselle kansalaisuudelle nyt ja tulevaisuudessa.

¹ *Legea învățământului preuniversitar nr. 198/2023.* (2023). Monitorul Oficial, Partea I nr. 613. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/271896>



Osaamisalueet eri maiden opetussuunnitelmissa



Laaja-alainen osaaminen toteuttaa perusopetuksen tehtävää, jota voidaan tarkastella sen koulutuksellisen, sosiaalisen, kulttuurisen tai tulevaisuusstehtävän näkökulmasta. Laaja-alainen osaamisen tavoitteet heijastavat opetussuunnitelman oppimiskäsitystä. Molemmissa painottuvat vuorovaikutteisuus, oppilaiden aktiivisuus, yhteistyöhalukkuus ja kehittyvä yhteistyökyky, vastuu itsestä, muista ja ympäristöstä, uteliaisuus ja oppimisen ilo. Myös ajattelu – ja oppimistaitoja korostetaan oppimiskäsityksessä.

Perusopetuksen opetussuunnitelmaperusteissa (2014)¹ laaja-alaisen osaamiseen sisältyy seitsemän osa-aluetta:

1. Ajattelu ja oppimaan oppiminen.
2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.
3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.
4. Monilukutaito.
5. Tieto – ja viestintäteknologinen osaaminen.
6. Työelämätaidot ja yrittäjyys.
7. Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen.

Osaamisalueet liittyvät toisiinsa. Niiden yhteisenä tavoitteena on perusopetuksen tehtävän mukaisesti ja oppilaiden ikä huomioon ottaen tukea heidän kehitystään ihmisinä ja antaa heille demokraattisen yhteiskunnan jäsenyyden ja kestävän elämäntavan edellyttämät taidot. Erityisen tärkeää on rohkaista oppilaita tunnistamaan ainutlaatuisuutensa, henkilökohtaiset vahvuutensa ja kehittymismahdollisuutensa sekä arvostamaan itseään.

Seuraavassa kuvataan lyhyesti kukin laaja-alainen osaamisalue. Ne on määritelty tarkemmin opetussuunnitelman perusteiden vuosiluokkakohtaisissa (1–2, 3–6 ja 7–9) osioissa.

¹ Finnish National Agency for Education. (2014). *National core curriculum for primary and lower secondary (basic) education*. <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/national-core-curriculum-primary-and-lower-secondary-basic-education>

Ajattelu ja oppimaan oppiminen

- Opitaan tekemään havaintoja sekä etsimään, arvioimaan, käsittelemään, tuottamaan ja jakamaan tietoa ja ideoita.

- Tutkivan ja luovan työotteen harjoittaminen ja avoimuus uusille ratkaisuille.

- Opitaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista, etsimään uusia oivalluksia, etsimään vaihtoehtoja, yhdistelemään näkökulmia ja ajattelemaan laatikon ulkopuolella.

- Opitaan käyttämään tietoa itsenäisesti ja yhdessä muiden kanssa ongelmanratkaisuun, argumentointiin, päättelyyn, johtopäätösten tekemiseen ja keksimiseen sekä analysoimaan kriittisesti asioita eri näkökulmista.

- Kehitetään systeemistä ja eettistä ajattelua.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

- Kulttuurisesti kestävien elämän – ja toimintatapojen omaksuminen monimuotoisessa ympäristössä: oppitaan tunnistamaan ja arvostamaan kulttuurisia merkityksiä ympäristössä, henkilökohtaisen kulttuuri-identiteetin ja myönteisen suhteen luominen ympäristöön sekä kulttuurisen monimuotoisuuden näkeminen myönteisenä voimavarana.

- Opitaan tuntemaan, arvostamaan ja kehittämään ympäristöä ja sen kulttuuriperintöä.

- Opitaan arvostamaan oman taustansa merkitystä ja paikkaansa sukupolvien ketjussa.

- Opitaan kunnioittamaan ihmisoikeuksia, erityisesti lapsen oikeuksia, ja tunnistetaan, mitä ei voida hyväksyä ihmisoikeusloukkauksena.

- Kunnioittavan vuorovaikutuksen ja itseilmaisun taitojen kehittäminen.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

- Positiivinen näkymä tulevaisuuteen.

- Opitaan huolehtimaan itsestään ja muista.

- Kehitetään taitoja, joita tarvitaan jokapäiväisen elämän hallintaan ja ympäristön hyvinvoinnin edistämiseen.

- Harjoitellaan huolehtimaan omasta ja muiden turvallisuudesta erilaisissa tilanteissa, esimerkiksi liikenteessä.

- Opitaan ottaamaan vastuuta sekä omasta työstä ja tekemisistä että muiden työstä ja tekemisistä.

- Tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen kehittäminen.

- Kuluttajataitojen kehittäminen ja kyky hallita ja suunnitella henkilökohtaista talouttaan.

-
- Kestävien valintojen ja toimien harjoittelu.
-

- Opitaan tekemään järkeviä teknologisia valintoja ja käyttämään teknologiaa vastuullisesti ja eettisesti.
-

Monilukutaito

- Opitaan tulkitsemaan ympäröivää maailmaa ja arvostamaan sen kulttuurista monimuotoisuutta.
-
- Kehitetään erilaisten tekstien tulkinnan, tuottamisen ja arvioinnin taitoja, jotka auttavat oppilaita ymmärtämään kulttuurisen viestinnän eri muotoja ja rakentamaan henkilökohtaista identiteettiään. Tekstillä tarkoitetaan tietoa, joka ilmaistaan esimerkiksi verbaalisten, visuaalisten, auditiivisten, numeeristen ja kinesteettisten symbolien järjestelmien ja niiden yhdistelmien avulla.
-

Tieto – ja viestintäteknologinen osaaminen

- Tieto – ja viestintäteknikan käytön sekä sen toimintaperiaatteiden ja keskeisten käsitteiden ymmärtäminen ja taitojen kehittäminen tieto – ja viestintäteknikan käyttämiseksi tuotannollisiin tarkoituksiin.
-
- Tieto – ja viestintäteknikan käytön oppiminen tiedonhallintaan sekä tutkimukseen ja luovaan työhön.
-
- Tieto – ja viestintäteknikan käytön oppiminen vuorovaikutukseen ja verkostoitumiseen.
-
- Opitaan käyttämään tieto – ja viestintäteknikkaa vastuullisesti, turvallisesti ja ergonomisesti sekä arvioimaan tieto – ja viestintäteknikan vaikutuksia kestävän kehityksen kannalta; oppiminen vastuulliseksi tieto – ja viestintäteknikan kuluttajaksi.
-

Työelämätaidot ja yrittäjäyys

- Kiinnostuksen ja myönteisen asenteen kehittäminen työtä ja työelämää kohtaan sekä työn ja yrittäjäyden merkityksen ymmärtäminen yhteiskunnassa ja omassa elämässä.
-
- Ryhmätyöskentelyn, projektityöskentelyn ja verkostoitumisen oppiminen; itsenäisen ammatinharjoittamisen, yrittäjäyden, riskien arvioinnin ja hallitun riskinoton taitojen kehittäminen.
-
- Vastuun, vastavuoroisuuden ja yhteisen päämäärän eteen työskentelyn oppiminen, oman työn näkeminen osana kokonaisuutta, vaikeuksien ennakointi sekä epäonnistumisten ja pettymysten käsittely.
-
- Kannustetaan olemaan avoimia uusille mahdollisuuksille, olemaan joustavia ja luovia muutosten edessä, tekemään aloitteita ja tutkimaan eri vaihtoehtoja.
-
- Pitkäjänteisyyden kehittäminen, järjestelmällinen työskentelytapa, itsenäinen työskentely ja työskentely muiden kanssa.
-

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen

- Mahdollisuuksia oppia osallistumisesta, päätöksenteosta ja vastuusta yhteisössään ja yhteiskunnassa.
-
- Opitaan ymmärtämään sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitys.
-
- Opitaan työskentelemään yhdessä, neuvottelemaan, tekemään kompromisseja, ratkaisemaan konflikteja ja pohtimaan asioita kriittisesti.
-
- Opitaan näkemään eri osapuolet tasavertaisina ja tarkastelemaan ideoita kestävän elämäntavan näkökulmasta.
-
- Opitaan ymmärtämään ympäristönsuojelun merkitystä henkilökohtaisen luontosuhteen kautta.
-
- Oppilaita ohjataan ymmärtämään valintojensa, elintapojensa ja tekojensa merkitys paitsi itselleen myös paikalliselle ympäristölle, yhteiskunnalle ja luonnolle kokonaisuudessaan.
-
- Kehitetään taitoja arvioida ja muuttaa sekä omia että yhteisön ja yhteiskunnan toimintatapoja niin, että ne edistävät kestäväää tulevaisuutta.

Lukion opetussuunnitelmaperusteissa (2019)¹ laaja-alaiseen osaamiseen sisältyy kuusi osa-aluetta

1. Hyvinvointiosaaminen

- Itsestä ja muista huolehtiminen;
- Omien vahvuuksien tunnistaminen ja käyttäminen sekä identiteetin rakentaminen;
- Sinnikkyys ja kestävyys muutosten ja yllätysten maailmassa.

2. Vuorovaikutusosaaminen

- Tunne – ja empatiataidot;
- Sosiaaliset taidot, yhteistyökyky ja yhdessä oppimisen taidot;
- Kielitietoisuus ja rakentavan viestinnän taito.

3. Monitieteinen ja luova osaaminen

- Uteliaisuus ja motivaatio oppia sekä etsiä merkityksiä ja yhdistellä asioita uudella tavalla;
- Oppimisen säätely, lähdekriittisyys ja jatkuva oppimistaitojen kehittäminen;
- Monilukutaito digiajassa.

¹ Opetushallitus Utbildningsstyrelsen. (2019). *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019*. OPH-2263-2019. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/en/lukiokoulutus/6828810/tiedot>

4. Yhteiskunnallinen osaaminen

- Demokratiataidot, vaikuttaminen turvallisen, oikeudenmukaisen ja kestäväen tulevaisuuden puolesta;
- Osaamisen käyttäminen sekä omaksi että yhteiskunnan hyväksi;
- Uudistumiskyky, työelämävalmiudet ja yrittäjämainen asenne.

5. Eettisyys ja ympäristöosaaminen

- Arvolähtöinen ja eettinen toiminta yhteiseksi hyväksi;
- Luonnon monimuotoisuuden arvostaminen ja tutkimustietoon perustuva ilmasto-osaaminen;
- Kiertotalouden ymmärtäminen ja kestävä kuluttajuus.

6. Globaali – ja kulttuuriosaaminen

- Kansainvälisyysvalmiudet ja maailmankansalaisen asenne;
- Suomalaisen, eurooppalaisen ja globaalin kulttuuriperinnön tuntemus ja kulttuurisen moninaisuuden ymmärtäminen;
- Eettinen toimijuus globaalissa media – ja teknonogiamaailmassa.

Vaikka lista ja osa-alueiden nimet eroavat perusopetuksen vastaavista, lukiossa sisältö on samansuuntainen.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet täsmennetään paikallisissa opetussuunnitelmissa. Koulutuksen järjestäjät voivat määritellä niitä tarkemmin omien painotustensa mukaan tai kansallisissa opetussuunnitelmaperusteissa kuvatulla tavalla. Paikallisissa opetussuunnitelmissa voidaan myös täydentää käytännön toteutusta, painottaa paikallisesti tiettyjä tavoitekokonaisuuksia ja kuvata järjestelyt ja toimenpiteet, joilla varmistetaan ja seurataan monialaisten taitojen tavoitteiden saavuttamista opetuksessa.

Uudessa, vuonna 2022 hyväksytyssä yleisessä opetussuunnitelmassa¹ korostetaan oppilaiden henkilökohtaisten ominaisuuksien, arvojen ja taitojen kehittämistä, jotta heistä kehittyisi hyveellisiä, herkkiä ja vahvaluontoisia sekä vastuuntuntoisia ja Liettuaan ja yhteiskuntaan sitoutuneita. Opiskelijoiden oppimisessa olisi keskityttävä demokratian, empatian, ihmisarvon ja vastuullisuuden edistämiseen. Arvoja kehitetään opetussuunnitelmissa oppimissisältöjä toteuttamalla. Uusi laaja-alaisten taitojen luettelo esitetään yleissivistävän koulutuksen (mukaan lukien esi-, perus- ja keskiasteen) yleisessä opetussuunnitelmassa. Samaa osaamiskokonaisuutta käytetään kaikilla yleissivistävän koulutuksen tasoilla lukuun ottamatta varhaiskasvatusta (vuodet 2–5). Tämä osaamisluettelo poikkeaa hieman vuosina 2008 ja 2012 hyväksytyissä yleisissä opetussuunnitelmissa käytetystä osaamisluettelosta, ja se sisältää uusia osaamisia tai uusia osa-alueita, jotka on lisätty uusien yhteiskunnallisten haasteiden ja sidosryhmien pyyntöjen vuoksi.

Uudessa listassa on seitsemän osaamisaluetta:

1. Sosiaalinen, emotionaalinen ja hyvinvointiosaaminen (aiemmassa luettelossa sitä kutsuttiin henkilökohtaiseksi osaamiseksi).
2. Kognitiivinen osaaminen (sisältää aiemmassa mainitun oppimaan oppimisen).
3. Luova osaaminen (sisältää aiemmassa luettelossa mainitun yrittäjyyden).
4. Kansalaisosaaminen (uusi osaamisalue).
5. Kulttuurinen osaaminen.
6. Viestintäosaaminen.
7. Digitaalinen osaaminen (uusi osaamisalue).

Seuraavassa selitetään yksityiskohtaisemmin kukin osaamisalue osatekijöineen:

- Viestintäosaamiseen kuuluu motivaatio ja kyky luoda, välittää ja ymmärtää tietoa (tosiasioita, asenteita tai henkilökohtaisia mieltymyksiä) sekä käyttää sanallisia ja sanattomia viestintävälineitä ja – tekniikoita eettisellä tavalla.
- Kulttuurinen osaaminen käsittää oman kulttuurin tuntemuksen, aktiivisen ilmaisun ja tietoisuuden muista kulttuureista.
- Luovuusosaamiseen kuuluu itselle ja muille merkityksellisten luovien ideoiden, tuotteiden ja ongelmanratkaisujen tutkiminen, tuottaminen, kehittäminen ja arviointi samalla kun säilytetään sopusointuinen suhde itseen ja ympäristöön.
- Kognitiivisella osaamisella tarkoitetaan motivaatiota ja kykyä ymmärtää itseään ja

¹ *Priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programas, 2022 m. rugpjūčio 24. Nr. V-1269.* (2022). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/45f3b02523e311edb36fa1cf41a91fd9?positionInSearchResults=0&searchModelUID=0930658b-09d3-4617-9b69-3e37720373e6>

maailmaa omaksumalla ihmiskunnan kulttuurisia kokemuksia. Siihen sisältyy oppiaineiden tuntemus, kriittinen ajattelu, ongelmanratkaisu ja oppiminen. Kognitiivisen kompetenssin saavuttaminen koulussa vaatii tahdonvoimaa, ponnistelua ja sinnikkyyttä.

- Kansalaisosaamisella tarkoitetaan arvoihin, asenteisiin, tietoihin ja käytännön taitoihin perustuvaa kansalaisidentiteettiä ja –valtaa. Se antaa yksilöille mahdollisuuden rakentaa demokraattista yhteiskuntaa yhdessä muiden kanssa vastuullisesti ja vahvistaa Liettuan valtiollista asemaa.
 - Digitaalisella osaamisella tarkoitetaan motivaatiota ja kykyä käyttää digitaalitekniikkaa erilaisiin tarkoituksiin, kuten tehtävien suorittamiseen, oppimiseen, ongelmanratkaisuun, työskentelyyn, viestintään, yhteistyöhön, tiedonhallintaan, digitaalisen sisällön luomiseen ja jakamiseen tehokkaasti, asianmukaisesti, turvallisesti, kriittisesti, itsenäisesti ja eettisesti.
 - Sosiaalisiin, emotionaalisiin ja terveen elämän taitoihin kuuluvat itsetuntemus, itsehallinta, sosiaalinen tietoisuus, ihmissuhdetaidot, vastuullinen päätöksenteko ja henkilökohtainen fyysisen ja mielenterveyden hoito.
-



Yliopistoa edeltävästä koulutuksesta annetussa lain 89 artiklassa todetaan seuraavaa¹:

"89 artikla. – (1) Yliopistoa edeltävän koulutuksen kansallisessa opetussuunnitelmassa keskitytään Euroopan tasolla/kansainvälisellä tasolla edistettyihin elinikäisen oppimisen taitoihin, jotka muodostavat perustan tutkinnon suorittaneen kehitysofiilille. (2) Tutkinnon suorittaneen kehitysofiili on kansallisen opetussuunnitelman säätelevä osa, sen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin viitekehys, ja se hyväksytään opetusministerin asetuksella. Siinä ilmoitetaan osaamisen hallinnan suunnitellut tasot opiskelijan kehitysvaiheen mukaan."

Lain 91 artiklassa viitataan kaikkiin elinikäisen oppimisen avaintaidoista 22. toukokuuta 2018 annetuissa neuvoston suosituksissa yksilöityihin avaintaitoihin ja luetellaan ne, vaikkakin joissakin tapauksissa ne ilmaistaan hiukan eri tavalla seuraavasti:

"91 artikla: "Perusasteen, alemman ja ylemmän keskiasteen koulutuksen kansallisessa opetussuunnitelmassa on keskityttävä Euroopan tasolla edistettyihin avaintaitoihin, jotka määrittelevät oppilaan kehitysofiiliin:

1. kyky lukea, kirjoittaa ja ymmärtää;
2. monikielinen osaaminen;
3. matemaattinen osaaminen sekä luonnontieteiden, teknologian ja tekniikan osaaminen;

¹Legea învătământului preuniversitar nr. 198/2023. (2023). Monitorul Oficial, Partea I nr. 613.
<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/271896>

4. digitaalinen osaaminen, mukaan lukien internetin turvallisuus ja kyberturvallisuus;
5. henkilökohtaiset, sosiaaliset ja oppimistaidot;
6. kansalais-, oikeus- ja ympäristöosaaminen;
7. yrittäjyys;
8. kulttuuritietoisuus ja – ilmaisu."

Lain 85 §:ssä todetaan myös, että yliopistokoulutusta edeltävän koulutuksen päätavoitteena on sellaisten taitojen kehittäminen, jotka ovat välttämättömiä seuraaviin tehtäviin:

- a) henkilökohtainen toiminta ja kehittyminen;
- b) sosiaalinen integraatio ja kansalaisten aktiivinen osallistuminen yhteiskuntaan;
- c) osallistuminen kestävän talouden toimintaan ja kehittämiseen;
- d) humanistisiin ja tieteellisiin arvoihin, kansalliseen ja universaaliin kulttuuriin sekä kulttuurienvälisen vuoropuhelun edistämiseen perustuvan elämäkäsityksen muodostaminen;
- e) ihmisarvon, suvaitsevaisuuden sekä perusihmisoikeuksien ja – vapauksien kunnioittaminen;
- f) eettisyyden ja rehellisyyden periaatteiden kunnioittaminen koulun toiminnassa asiakirjalähteiden valinnan, käytön ja oikean viittaamisen osalta sekä oppilaiden kriittisen asenteen kehittäminen hyödyllisten tietojen analysoinnissa ja etsimisessä;
- g) kehittää herkkyyttä inhimillisiä kysymyksiä, moraalisia ja yhteiskunnallisia arvoja kohtaan ja edistää kestävyyttä sekä luonnon sekä sosiaalisen ja kulttuuriympäristön kunnioittamista;
- h) varmistetaan sopeutumiskyky ja aktiivinen osallistuminen yhteiskunnalliseen, taloudelliseen, poliittiseen ja kulttuurielämään digitaalisen muutoksen yhteydessä;
- i) Internetin turvallisen käytön edellyttämien taitojen kehittäminen;
- j) terveellisten liikuntaan, oikeaan ravitsemukseen ja hygieniasääntöihin perustuvien elämäntapojen kehittäminen.



Johtopäätöksiä

Suomen ja Liettuan opetussuunnitelmat perustuvat kansallisesti laadittuihin osaamisalueisiin, jotka liittyvät yleisempään tavoitteeseen eli oppilaiden henkilökohtaiseen kehitykseen. Ne liittyvät toisiinsa ja vastaavat koulutuksen yleisiin tavoitteisiin. Romanian koulutusjärjestelmässä Euroopan komission suosituksissa määriteltyihin avaintaitoihin viitataan useimmissa oppiaineiden opetussuunnitelmissa. Suomen ja Liettuan opetussuunnitelmissa kuvataan kukin osaaminen kattavammin. Seuraavassa taulukossa havainnollistetaan yhtäläisyyksiä ja eroja osaamisalueiden luetteloinnissa ja nimeämisessä.

Suomi	Liettua	Romania
Ajattelu ja oppimaan oppiminen	Kognitiivinen osaaminen.	Matemaattinen osaaminen sekä luonnontieteiden, teknologian ja tekniikan osaaminen.
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.	Kulttuurinen osaaminen.	Kulttuuritietoisuus ja ilmaisutaito.
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.	Sosiaalinen, emotionaalinen ja terveydellinen osaaminen.	Henkilökohtainen, sosiaalinen ja oppimaan oppimisen osaaminen.
Monilukutaito.	Viestintäosaaminen.	Taito lukea, kirjoittaa ja ymmärtää viestejä.
Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen.	Digitaalinen osaaminen.	Digitaalinen osaaminen, mukaan lukien turvallisuus Internetissä ja kyberturvallisuus.
Työelämätaidot ja yrittäjyys.	Luova osaaminen.	Yrittäjyysosaaminen.
Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen.	Kansalaistaidot.	Kansalais-, oikeus- ja ympäristönsuojeluosaaminen.



Osaaminen opetussuunnitelman tavoitteena



Uudessa lukiolaissa (2018)¹ asetetaan tavoitteeksi monialaisten opintojen ja laajempien opintokokonaisuuksien järjestäminen, jotta opiskelijat voivat kehittää laaja-alaista osaamistaan lukiokoulutuksen aikana. Laaja-alaisesta osaamisesta tuli sitten keskeinen uudistus lukiokoulutuksen valtakunnallisissa perusopetussuunnitelman perusteissa (2019)², joissa määritellään oppiaineiden yhteiset tavoitteet.

Perusopetuksen opetussuunnitelmaperusteiden (2014)³ arvojen mukaan oppimiskäsitys ja koulukulttuuri muodostavat perustan osaamisen kehittämiseksi. Kukin oppiaine kehittää oppilaan osaamista sille tyypillisten sisältöjen ja menetelmien avulla. Osaamisen kehittymiseen vaikuttavat paitsi sisällöt, joiden parissa opiskelijat työskentelevät, myös ja ennen kaikkea työskentelytavat sekä oppijan ja ympäristön välinen vuorovaikutus. Oppijoille annettava palaute, ohjaus ja oppimisen tukeminen vaikuttavat asenteisiin, motivaatioon ja toimijuuteen.

Laaja-alaisia taitoja opitaan ja opetetaan sekä arvioidaan aina osana eri oppiaineita. Tästä syystä myös laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja sisältö määritellään opetussuunnitelmaperusteissa eri oppiaineiden kuvauksissa. Eryityisesti lukiokoulutuksen opetussuunnitelmassa korostetaan monialaisten taitojen ja oppiaineiden välistä yhteyttä toteamalla: "Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet muodostavat lukion oppiaineiden yhteiset tavoitteet."

Opetussuunnitelmassa tehdään näkyväksi laaja-alaisen osaamisen ja oppiaineiden tavoitteiden yhteyttä taulukoiden avulla. Yhteys kuvataan kuitenkin yleisellä tasolla, jolloin opettajan tehtäväksi jää pohtia tarkemmin, mitkä kunkin osaamisen osa-alueet liittyvät oppiaineen tavoitteeseen.

¹ Laki lukiokoulutuksesta 714/2018. (2018). Finlex.

<https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2018/en20180714?search%5Btype%5D=pika&search%5Bkieli%5D%5B0%5D=en&search%5Bpika%5D=upper%20secondary>

² Opetushallitus Utbildningsstyrelsen. (2019). *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019*. OPH-2263-2019.

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/en/lukiokoulutus/6828810/tiedot>

³ Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/national-core-curriculum-primary-and-lower-secondary-basic-education>

Yleisen opetussuunnitelman uudistaminen alkoi osaamisen viitekehyksen kehittämällä. Kehys sisältää kunkin osaamisalueen kuvauksen, josta käyvät ilmi sen osatekijät, ohjeet osaamisen kehittämiseksi eri oppiaineissa ja kullakin luokka-asteella, esim. luokka-aste 1–2, luokka-aste 3–4 jne.¹

Eri oppiaineiden asiantuntijaryhmät käyttivät tätä kehystä tehdessään oppiaineiden opetussuunnitelmia. Ajatuksena oli, että oppiaineita olisi käytettävä yleisten taitojen kehittämisen välineinä ja että jokaisesta oppiaineesta, esimerkiksi matematiikasta, luonnontieteistä, taiteista ja kielistä, olisi tultava tiettyjen laaja-alaisten taitojen "koti", esimerkiksi kielten oppiaine on viestintä – ja kulttuuritaitojen "koti", luonnontieteet ovat kognitiivisten, vuorovaikutuksen ja luovien taitojen "koti" ja niin edelleen. Kaikki taidot ovat yhtä tärkeitä, mutta niiden kehittämisen intensiteetti vaihtelee oppiaineittain. Oppiaineiden asiantuntijoiden tuli ottaa huomioon tiettyjen taitojen tavoitteet ja sisällyttää ne oppiaineensa opetussuunnitelman kuvaukseen, esim. seuraavasti: "Oppilas osallistuu mielellään matematiikan oppimisprosessiin ja ottaa vastuun tuloksista. Hän reflektoi ja arvioi oppimisprosessia ja tuloksia, asettaa lyhyen aikavälin oppimistavoitteita ja suunnittelee omaa oppimistaan epäsuoran tuen avulla." (Matematiikan opetussuunnitelma, vuosiluokat 5–6)².

Opetussuunnitelma-asiantuntijat ovat käyttäneet strategiaa "osaamisen kehittäminen akateemisten oppiaineiden kautta", joten opettajien on melko vaikeaa löytää ja tulkita osaamisen kehittämiseen liittyviä kehotuksia oppiaineiden opetussuunnitelmissa. Tämän seurauksena osa opettajista ei usko osaamisen kehittämisen merkitykseen ja tärkeyteen, koska sitä ei tueta riittävästi opetussuunnitelman ohjeissa ja oppilasarvioinnin järjestelmässä.

¹ *Kompetencijos ir jų aprašai*. (n. d.). Švietimo portalas. <https://www.emokykla.lt/bendrosios-programos/kompetencijos>

² *Matematikos bendroji programa*. (2023). Švietimo portalas. <https://emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/5?ach-1=3&st=1>

Kuten edellä mainittiin, kansallinen opetussuunnitelma perustuu elinikäisen oppimisen avaintaitoihin¹. Kansallisessa opetussuunnitelmassa määritellään yleiset taidot kullekin tieteenalalle ja erityistaidot kullekin luokka-asteelle. Kunkin oppiaineen kansallisessa opetussuunnitelmassa viitataan oppiaineen kannalta olennaisimpiin avaintaitoihin. Esimerkiksi biologian alemman keskiasteen opetussuunnitelman vuoden 2017 johdannossa² (voimassa) on seuraava:

"Biologian opetussuunnitelma on laadittu osaamisperusteisen opetussuunnitelman suunnittelumallin mukaisesti. Opetussuunnitelman kehittäminen lähti liikkeelle perusopetuksen oppilaiden oppimistulosten jäsentämisestä, ja samalla pyrittiin liittymään TIMSS 2011 – tiedon viitekehykseen, vastaamaan Euroopan parlamentin ja Euroopan unionin neuvoston suositukseen elinikäisen oppimisen avaintaidoista (2006/962/EY)³ sekä antamaan erityinen panos toisen asteen oppilaiden kehitysprofiiliin. Opetussuunnitelmalla pyritään ensisijaisesti kehittämään oppiaineelle ominaisia avaintaitoja (matemaattiset taidot sekä luonnontieteiden ja tekniikan perustaidot), mutta sillä edistetään myös muiden avaintaitojen, kuten äidinkielen viestinnän, oppimaan oppimisen, tieto – ja viestintäteknologisten taitojen, sosiaalisten ja kansalaisvalmiuksien, aloitekyvyn ja yrittäjyyden, kulttuuritietoisuuden ja taiteellisen ilmaisun kehittymistä.

Ehdotettujen yleisten ja erityisten taitojen avulla biologian opiskelu edistää toisen asteen opiskelijoiden profiilin kehittymistä. Tälle profiilille on ominaista, että oppilaan kyky ratkaista jokapäiväisiä ongelmia ja tilanteita, suunnitella ja toteuttaa tutkimus työhypoteesin todentamiseksi, käsitellä, esittää graafisesti ja tulkita kokeellisia tietoja ja todisteita, kuvitella ja luoda hyödyllisiä tuotteita nykyistä toimintaa varten sekä osoittaa kiinnostusta terveeseen elämään ja puhtaan ympäristön ylläpitämiseen⁴.

¹ Euroopan unionin neuvosto. (2006). Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus, annettu 18 päivänä joulukuuta 2006, elinikäisen oppimisen avaintaidoista. 2006-962/EY. *Euroopan unionin virallinen lehti*, L 394/10. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>.

² Anexa nr. 2 la ordinul ministrului educației naționale nr. 3393 / 28.02.2017, Ministerul Educației Naționale. Programa școlară pentru disciplina BIOLOGIE, CLASELE a V-a - a VIII-a.

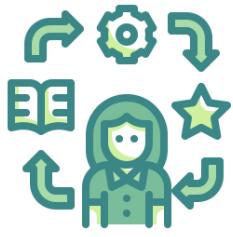
³ Euroopan unionin neuvosto. (2006). Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus, annettu 18 päivänä joulukuuta 2006, elinikäisen oppimisen avaintaidoista. 2006-962/EY. *Euroopan unionin virallinen lehti*, L 394/10. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>.

⁴ Anexa nr. 2 la ordinul ministrului educației naționale nr. 3393 / 28.02.2017, Ministerul Educației Naționale. Programa școlară pentru disciplina BIOLOGIE, CLASELE a V-a - a VIII-a.



Johtopäätöksiä

Suomen ja Liettuan opetussuunnitelmissa laaja-alainen osaaminen on yhdistetty eri oppiaineiden tavoitteiden kuvauksiin. Suomen opetussuunnitelmissa laaja-alaista osaamista opitaan sekä osana oppiaineiden opiskelua että monialaisissa oppimis- ja opintokokonaisuuksissa. Romanian opetussuunnitelmassa on kunkin oppiaineen osalta viittaukset keskeisimpiin avaintaitoihin, joita tavoitellaan tietyillä tieteenaloilla.



Miten osaamista kehitetään kouluissa? Mitkä ovat suurimpia esteitä, haasteita ja onnistumisia?



Laaja-alaisemmat osaamisen tavoitteet eivät ole uutta suomalaisessa koulujärjestelmässä. Opetussuunnitelmaan on jo vuosikymmenien ajan sisällytetty oppiainerajat ylittäviä tavoitteita. Aiemmin näitä tavoitteita käytettiin enemmän opetuksen integroimiseen ja monialaiseen lähestymistapaan. 2010-luvun opetussuunnitelmissa keskitytään selkeämmin oppilaiden osaamisen kehittämiseen.

Laaja-alainen osaaminen on kaikkien oppiaineiden yhteinen tavoite. Oppiaineiden opiskelun ohella laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kytkeytyvät erityisesti monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin. Oppimiskokonaisuudet tukevat perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja erityisesti monialaisten taitojen kehittämistä. Moduulien aiheet suunnitellaan paikallisesti opetussuunnitelman periaatteiden mukaisesti. Kaikilla oppilailla olisi oltava mahdollisuus osallistua vähintään yhteen monialaiseen oppimismoduuliin lukuvuodessa. Monialaisten oppimiskokonaisuuksien tavoitteista, sisällöstä ja toteutustavoista päätetään paikallisessa opetussuunnitelmassa ja ne määritellään koulun vuosisuunnitelmissa.

Useimmat koulutuksen tarjoajat näyttävät käyttävän kansallisessa perusopetussuunnitelmassa esitettyjä laaja-alaisen osaamisen tavoitteita. Koulut määrittelevät vuosisuunnitelmassaan, mihin osaamiseen tai osaamisiin keskitytään lukuvuoden aikana. Usein kouluilla on projekteja, teemaviikkoja tai teemapäiviä, joissa keskitytään tiettyihin osaamisalueisiin¹.

Yksi haasteista on se, että koska monialaiset taidot ovat kaikkien eikä toisaalta kenenkään vastuulla, niiden toteuttamistapa riippuu hyvin paljon opettajien kiinnostuksesta ja taidoista. Opettajat saattavat esimerkiksi tarvita lisämateriaalia tai koulutusta eri teemoista, kuten digitaalisesta lukutaidosta tai monilukutaidosta, ennen kuin he voivat onnistuneesti toteuttaa niitä osana jokapäiväistä opetustaan.

¹ Koulutuksen, arvioinnin ja oppimisen tutkimuskeskus. (n. d.). *Laaja-alaisen osaamisen arviointi formaaleissa ja informaaleissa oppimisympäristöissä*. <https://www.researchreal.fi/fi/materiaalipankki>

Kansallisen koulutuksen arviointikeskus KARVI:n arviointiraportissa¹ todetaan, että erityisesti perusopetuksen opettajien on vaikea edistää ja arvioida monialaisia taitoja osana aineenopetusta. Vain kolmannes perusopetuksen opettajista katsoo, että laaja-alaiset taidot otetaan hyvin tai erittäin hyvin huomioon opetuskäytännöissä tai koulun toimintakulttuurin kehittämässä. Tulokset ovat samansuuntaisia laaja-alaisen osaamisen arvioinnin osalta.

Vaikka laaja-alainen osaaminen on sisällytetty oppiaineiden tavoitteisiin kansallisessa opetussuunnitelma-asiakirjassa, niiden välinen yhteys jää tulkinnanvaraiseksi opetuksen käytännön tasolla. Arvioinnin perusteella näyttää siltä, että laaja-alaisen osaamisen, oppiainerajat ylittävän opetuksen ja monialaisten oppimiskokonaisuuksien välisten yhteyksien ja erojen selventäminen käsitteellisellä tasolla olisi hyödyllistä.

Laaja-alainen osaaminen on hyvä esimerkki siitä, että opetussuunnitelmiin sisällytettyjen uusien käsitteiden omaksuminen vaatii paljon tukea ja keskustelua paikallisen opetussuunnitelmatyön ja uusien opetussuunnitelmien täytäntöönpanon aikana. KARVI suosittelee, että kouluissa käydään lisää merkitysneuvotteluja monialaisen osaamisen käsitteestä ja että opettajille ja rehtoreille järjestetään aiheesta täydennyskoulutusta.



Uusi osaamisperusteinen opetussuunnitelma otettiin käyttöön kouluissa lukuvuonna 2022–2023. Yksi opetussuunnitelman tämän version tärkeimmistä uutuuksista on sen osaamisperusteisuus. Opetussuunnitelman aiemmassa versiossa tehtiin ero oppiaineisiin perustuvan osaamisen ja yleisen osaamisen välillä, mikä johti siihen, että opetuskäytännössä painotettiin opintosuorituksia ja oppiaineisiin perustuvaa osaamista. Uuden opetussuunnitelman käsitteellinen viitekehys perustuu ajatukseen, jonka mukaan koulussa tapahtuvan opetuksen ja oppimisen päätavoitteena on kokonaisvaltainen lähestymistapa oppilaiden henkilökohtaiseen kehitykseen suuntautumalla laaja-alaiseen osaamiseen. Tämä tarkoittaa, että luokassa käytettävien pedagogisten lähestymistapojen olisi muututtava: oppiainekeskeisestä lähestymistavasta monialaiseen lähestymistapaan, opettajakeskeisestä pedagogiikasta oppilaskeskeiseen pedagogiikkaan, opetuksesta oppimiseen ja oppilaiden aktiiviseen osallistumiseen. Koulut ja opettajat tuntevat nämä lähestymistavat hyvin, mutta niitä on vaikea toteuttaa käytännössä. On kuitenkin olemassa erinomaisia esimerkkejä yksittäisistä kouluista, jotka ovat kehittäneet ja toteuttaneet menestyksekkäästi omia strategioitaan yleisten taitojen kehittämiseksi useiden vuosien ajan, esimerkiksi kahden liettualaisen koulun tapaukset tutkimuksessa "Study on Supporting School

¹ Venäläinen, S., Saarinen, J. & Viitala, M. (2021). Näkökulmia OPS-arviointiin. Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden 2014 toimeenpanon arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Julkaisut 26:2021. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_2621.pdf

Innovation across Europe"¹. Kouluissa on toteutettu useita kansallisia hankkeita uusien osaamisen kehittämiskäytäntöjen luomiseksi (esim. "Competence development in grades 5–8")². Yksi nykyisen opetussuunnitelmapolitiikan ongelmista on sen ylhäältä alaspäin suuntautuva lähestymistapa ja onnistuneiden koulukäytäntöjen levittämisen puute kansallisella tasolla. Kouluilla ja opettajilla on kuitenkin huomattava autonomia opetussuunnitelmien suunnittelussa, sillä ne voivat valita tai luoda integroituja kursseja tai hankkeita, valita digitaalisia ratkaisuja tai muita opetusvälineitä, järjestää oppilaiden oppimista autenttisisissa ympäristöissä jne. Tutkimus 30 koulun valmiudesta panna täytäntöön osaamisperusteinen opetussuunnitelma osoitti, että opettajat ymmärtävät muutoksen väistämättömyyden, mutta tarvitsevat lisää käytännön esimerkkejä ja ammatillista tukea.



Romaniassa ei ole tehty vaikutustutkimusta uusimmasta koulujen opetussuunnitelmasta, mutta useita kouluissa kehitettyjä hyviä käytäntöjä on dokumentoitu. Esimerkiksi julkaisusta "Guidelines for assessing students' skills developed through math research"³ (Ohjeita matematiikan tutkimuksen avulla kehitettyjen oppilaiden taitojen arvioimiseksi) saamme tietoa onnistuneesta lähestymistavasta kahden monialaisen taidon ja yhden matemaattisen taidon (yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu) kehittämiseen ja arviointiin, joka on kuvattu hyvin yksityiskohtaisesti opettajan oppaassa. Oppaassa esitetään menetelmiä ja välineitä sekä laaja-alaisen että matemaattisen osaamisen kehittämiseen ja arviointiin. Opas on suunniteltu opettajille ja opetuksen asiantuntijoille, jotka ovat kiinnostuneita taitojen arviointivälineiden laatimisesta.

Keskustelussa mukana olleiden opettajien mukaan monialaisia taitoja harjoitellaan säännöllisesti. Opettajat viittaavat opetussuunnitelmassa määriteltyihin yleisiin ja erityisiin taitoihin laatiessaan vuosisuunnitelmiaan ja jaksosuunnitelmiaan. He suhteuttavat oppiaineensa sisällön tiettyihin taitoihin sekä opetusmateriaaleihin ja –menetelmiin sekä arviointiin.

Eräs opettaja kertoo aloittavansa määrittelemällä, mitä oppilaiden tulisi tehdä osoittaakseen, että he hallitsevat oppiainekohtaisen osaamisensa kullakin kolmesta kognitiivisesta osa-alueesta: tietämys, soveltaminen ja päättely. Kun kyseessä on valinnainen oppiaine (matemaattinen tutkiminen), jossa kehitettävä osaaminen ei sisälly kansalliseen perusopetussuunnitelmaan, hän operationalisoi osaamisen, yksilöi osa-alueet ja käyttäytymisen, joka osoittaa, että oppilas on hankkinut nämä osa-alueet; sen jälkeen hän kuvaa kolme suoritustasoa (noviisi, taitava,

¹ Koulutuksen, nuorison, urheilun ja kulttuurin pääosasto (Euroopan komissio), Julkisen politiikan ja johtamisen instituutti. (2018). *Tutkimus kouluinnovaatioiden tukemisesta Euroopassa. Loppuraportti.*

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2e440297-4ce9-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en>

² Ugdymo plėtotės centras. (2012). *Kompetencijų ugdymas.* <http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/apie-svetaine/>.

³ Văcărețu, A. S. & Proal. H. (2016). *Ohjeita matematiikan tutkimuksen avulla kehitettyjen oppilaiden taitojen arviointiin.* Ecu Transilvan Publishing House.

asiantuntija) kullekin osaamisen käyttäytymisindikaattorille sekä osaamisen kehittymisen etenemisen (esim. eli yksityiskohtainen "kartta", joka kuvaa yhä kehittyneempää käyttäytymistä, jota oppilaat osoittavat edetessään aloittelijasta asiantuntijaksi kullakin oppimisalueella). Lopuksi valitaan arviointimenetelmät ja arviointivälineet, joissa käytetään vertailukohtana etenemistä.



Johtopäätöksiä

Suomessa, Liettuassa ja Romaniassa koulujen olisi sisällytettävä oppilaiden laaja-alaisen osaamisen kehittäminen eri oppiaineiden tavanomaiseen opetukseen. Lisäksi Suomessa kaikilla oppilaille olisi oltava mahdollisuus osallistua lukuvuosittain vähintään yhteen monialaiseen oppimiskokonaisuuteen, joka edistää perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja erityisesti laaja-alaisen taitojen kehittymistä. Liettuassa oppilaille tarjotaan erilaisia aktiivisia oppimiskokemuksia, kuten projekteja sekä ongelmalähtöistä tai kokemuksellista oppimista. Romaniassa opettajat sisällyttävät laaja-alaisen taitojen kehittämisen vuosi – tai yksikkösuunnitelmiinsa. Erityisesti Liettuassa ja Romaniassa kouluihin kohdistuu kuitenkin paineita saavuttaa korkeat akateemiset kriteerit, mikä usein tapahtuu oppilaille tarjottavien monipuolisten ja rikkaiden oppimiskokemusten kustannuksella. Yksi kaikkien maiden yhteisistä haasteista on se, että laaja-alainen osaaminen on kaikkien opettajien, ja samalla ei kenenkään vastuulla. Näin ollen toteuttamistapa riippuu hyvin paljon yksittäisten opettajien ja kouluyhteisöjen kiinnostuksesta ja osaamisesta.



Kansalliset linjaukset laaja-alaisen osaamisen arvioinnista



Perusopetusta koskevassa lainsäädännössä asetetaan arvioinnille kaksi toisiaan täydentävää tehtävää: ohjata ja tukea oppilaiden oppimista ja arvioida heidän suoriutumistaan suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan laaja-alaisia taitoja arvioidaan osana kunkin oppiaineen ja opintokokonaisuuden formatiivista ja summatiivista arviointia, ei erillisinä painopistealueina. Monialaiset osaamisalueet on sisällytetty kunkin oppiaineen tavoitteisiin ja arviointikriteereihin. Kun opettaja suorittaa summatiivisen arvioinnin kriteerien mukaisesti, arvioidaan myös oppilaan laaja-alainen osaaminen.

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa korostetaan formatiivisen arvioinnin merkitystä monialaisen osaamisen kehittymisen tukemisessa. Formattiiviseen arviointiin kuuluvat esimerkiksi oppilaan itsearviointi, oppimispäiväkirjat, vertaispalaute, opettajan palaute jne.

Myös koulukulttuuri edistää merkittävästi monialaisten taitojen kehittymistä. Esimerkiksi Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu – kokonaisuudessa opetussuunnitelmassa sanotaan: ”Heitä opetetaan kohtelemaan muita ihmisiä kunnioittavasti ja hyvillä tavoilla” tai Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot – kokonaisuudessa: ”Koulu yhteisö opettaa heitä ymmärtämään, että jokainen vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa, terveyteensä ja turvallisuuteensa sekä muiden hyvinvointiin, terveyteen ja turvallisuuteen”. Nämä ovat taitoja, joita opitaan erityisesti kulttuurin, jokapäiväisen vuorovaikutuksen, välituntien ja tapahtumien aikana sekä myös aikuisten esimerkin kautta. Siksi arvioinnissa olisi keskityttävä myös kulttuuriin ja sitä ohjaaviin voimiin. Oppimisyhteisön toiminnan arviointi on kehittämisen lähtökohta ja toiminnan kulmakivi (Luostarinen & Nilivaara, 2019)¹.

Paikallisissa opetussuunnitelmissa tulisi määritellä, mitkä ovat ne järjestelyt ja toimenpiteet, joilla varmistetaan ja seurataan laaja-alaisen osaamisen systemaattista kehittämistä koulun tasolla.

¹ Luostarinen, A. & Nilivaara, P. (2019). Laaja-alaisen osaamisen arviointi (The assessment of transversal competences) In A. Luostarinen & J.H. Nieminen (Eds.) *Arvioinnin käsikirja* (The Handbook of Assessment). PS-kustannus.

Vuonna 2023 otettiin käyttöön uudet oppimistulosten arviointia koskevat suuntaviivat¹. Niissä korostetaan osaamisen kehittymisen luonnetta, joka perustuu opiskelijoiden aktiiviseen osallistumiseen monipuolisiin ja monitahoisiin oppimistehtäviin ja muihin koulutustoimiin. Mielekkäät toiminnot ja monipuoliset tehtävät ovat perusta opiskelijoiden osaamisen kehittymiselle. Näitä ovat esimerkiksi ongelmalähtöiset, tutkivat, analyyttiset ja projektiluonteiset tehtävät ja toiminnot. Tämäntyyppiset tehtävät ja toiminnot edistävät korkeamman tason ajattelua ja varmistavat johdonmukaisuuden koulutustavoitteiden, oppimistoimien ja arvioinnin välillä. Tehokas palaute on tärkein väline oppijoiden taitojen arvioinnissa. Palautetta antaessaan opettajat tukevat oppijoita, rohkaisevat heitä olemaan avoimia, etsimään ja olemaan pelkäämättä virheitä. Oppijoiden on tärkeää tietää, mitä ja miten heidän on parannettava oppimisessaan, jotta he voivat edistyä ja parantaa oppimistuloksiaan.

Osaamisen kehittämisessä ja arvioinnissa on kaksi tasoa:

- oppitunneilla oppiaineiden opetuksen ja arvioinnin rinnalla;
- sosiaaliin, kansalais-, kulttuuri- ja muihin koulutustoimiin osallistumisen kautta hankittua osaamista arvioidaan koulun vahvistamien menettelyjen mukaisesti, esim. portfoliot, digitaaliset merkit, päiväkirjat ja päiväkirjat jne.

Tärkein arviointimuoto on formatiivinen arviointi, jolla edistetään yksilöllistä edistymistä. Oppimisvaiheen lopussa oppilaiden osaamisen kehittymisestä saadut todisteet olisi tiivistettävä arvosanan, suoritustason, suullisen tai kirjallisen kommentin muodossa.

¹ Mokinių, kurie mokosi pagal bendrojo ugdymo programas, mokymosi pasiekimų vertinimo ir vertinimo rezultaty panaudojimo tvarkos aprašas, 2023 m. rugpjūčio 31 d. Nr. Nr. V-1125. (2023). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c497e6e0483511ee8185e4f3ad07094a?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=cdcc36a3-9c43-443a-88ff-5d96bf17d47a>

Peruskoulun, lukion ja toisen asteen koulutuksen päättävien opiskelijoiden osaamisprofiili hyväksyttiin joulukuussa 2023.

Edellä mainittujen kahdeksan avaintaidon lisäksi korostetaan myös seuraavia luonteenpiirteitä: kommunikatiivinen, luova, refleksiivinen, yhteistyökykyinen, ennakoiva, itsenäinen, joustava, vastuullinen ja eettinen. Vielä ei ole selvää, missä määrin tämä vaikuttaa koulutuspolitiikkaan, mutta asiakirjassa todetaan, että profiilin olisi toimittava koko Romanian koulutusjärjestelmän kompassina, jossa opetus-oppimis-arviointi – jatkumon osatekijät työskentelevät yhdessä saavuttaakseen laissa määritellyn kasvatusihanteen seuraavasti: "Romanian koulun kasvatusihanteena on ihmisen yksilöllisyyden vapaa, kokonaisvaltainen ja sopusointuinen kehitys, itsenäisen persoonallisuuden muodostuminen ja sellaisen arvomaailman omaksuminen, jota tarvitaan henkilökohtaiseen toteuttamiseen ja kehittymiseen, yrittäjähengen kehittymiseen, kansalaisosallistumiseen yhteiskunnassa, sosiaaliseen integraatioon ja työllistymiseen työmarkkinoilla."¹



Johtopäätöksiä

Romaniassa ja Liettuassa uusi osaamisen arviointia koskevat linjaukset on hiljattain hyväksytty, eikä niiden täytäntöönpanosta käytännössä ole paljon näyttöä. Tarve ja ajatus yleisten tai monialaisten taitojen arvioinnista ei kuitenkaan ole uusi missään maassa. Suomen kokemukset osoittavat, että uusien käsitteiden ja käytäntöjen omaksuminen edellyttää paljon tukea, keskustelua ja opettajien ja koulunjohtajien ammatillista kehittämistä aiheesta.

¹ *Legea învătământului preuniversitar nr. 198/2023*. [Osasto, 1, 1 luku, 1 artiklan 3 kohta]. (2023). Monitorul Oficial, Partea I nr. 613. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/271896>.



Koulujen arviointikäytänteitä ja ilmenneitä haasteita



Opetushallituksen tekemän opetussuunnitelmien täytäntöönpanoa koskevan analyysin (2019)¹ mukaan vaikeimpia paikallistasolla sovellettavia osia ovat arviointiohjeet, monialaisten oppimiskokonaisuuksien toteutus ja laaja-alainen osaaminen.

Keskeinen haaste, joka vaikeuttaa laaja-alaisen osaamisen arviointia, liittyy sen määritelmään: laaja-alainen osaaminen on tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostama kokonaisuus. Normien mukaan arviointi ei voi kohdistua oppijan persoonallisuuteen, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Tulkinta on, että opettaja ei siis voi kohdistaa arviointia oppilaan arvoihin, asenteisiin ja luonteeseen. Oppilas voi kuitenkin seurata ja itse arvioida näitä ulottuvuuksia.

Toinen haaste on jatkuvuus. Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen laaja-alaisen osaamisen tavoitteet eivät muodosta sellaista jatkumoa, joka mahdollistaisi oppilaiden edistymisen asianmukaisen seurannan². Koulutuksen järjestäjät ja yksittäiset opettajat ovat kehittäneet omia formatiivisia arviointimenetelmiään laaja-alaisen taitojen arvioimiseksi. Opettajien täydennyskoulutuksessa tuotetaan erilaisia materiaaleja itse – ja vertaisarviointia varten.

¹ Saarinen, J., Venäläinen, S., Johnson, P., Cantell H., Jakobsson, G., Koivisto, P., Routti, M., Väänänen, J., Huhtanen, M., Kivistö, A. & Viitala, M. (2019). *OPS-työn askeleita. Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden 2014 toimeenpanon arviointi*. Suomen Koulutuksen arviointikeskus. Julkaisu 1/2029.

https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_0119.pdf

² Ouakrim-Soivio, N. (2022) Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niiden arviointi osana oppiaineiden arviointia. Teoksessa N. Hienonen, P. Nilivaara, M. Saarnio, & M-P. Vainikainen (Eds.), *Laaja-alainen osaaminen koulussa: Ajattelijana ja oppijana kehittyminen* (pp. 218-227). Gaudeamus.

Laaja-alaisten taitojen arviointi Liettuan kouluissa on melko uusi suuntaus, joka ei ole vielä systemaattinen ja laajalle levinnyt. Usein väitetään, että yleisempien taitojen kehittymistä ei tarvitse arvioida, koska ne kehittyvät epävirallisesti ja tiedostamatta. Ulkoisessa arviointijärjestelmässä, kuten standardoiduissa testeissä tai kokeissa, arvioidaan yleensä akateemisia saavutuksia ja tietoja, eikä se tue suuntautumista osaamisen kehittämiseen. Yksittäiset koulut kehittävät kuitenkin omia osaamisen arviointijärjestelmiään. Esimerkkinä voidaan mainita oppimispäiväkirja osaamisen itsearviointia varten sekä erityiskäytäntö, jolla osaamisen kehittäminen ja arviointi sisällytetään osaksi säännöllistä opetusta ja portfolioit opiskelijoiden osaamisen arvioimiseksi. Opettajille on myös olemassa useita ohjeita siitä, miten osaamisen tiettyjä osatekijöitä arvioidaan, esim. "Guidelines for the Assessment of Learning to Learn Competence"¹, jne. Yksi koulujen suurimmista haasteista on osaamisen kehittämisen ja arvioinnin yhteensopimattomuus ulkoisen oppilasarviointijärjestelmän kanssa sekä opettajien asiantuntemuksen ja kokemuksen puute formatiivisesta ja suoritukseen perustuvasta arvioinnista.

Useimpien tieteenalojen opetussuunnitelmissa viitataan avaintaitoihin. Kunkin tieteenalan opetussuunnitelmassa yksilöidään neljästä kuuteen osaamisaluetta, jotka sitten jaetaan erityisosaamisiksi. Opettajat ilmoittavat käyttävänsä formatiivista arviointia ja opintojakson lopussa tehtävää tiivistävää arviointia oppiaineen erityisosaamisen osalta.

Opettajien kokemia haasteita

- Arviointia ei ole standardoitu, koska kansallisia standardeja ei ole (paitsi kansallisissa kokeissa).
- Kansallisissa arvioinneissa ei oikeastaan arvioida osaamista vaan pikemminkin tietoa.
- Kansallisessa opetussuunnitelmassa tavoiteltujen erityistaitojen määrä ja niiden kehittämiseen varattu riittämätön aika.
- Todellisen elämän käytännön tilanteet, joissa osaamista voidaan osoittaa ja arvioida, puuttuvat tai ovat hyvin rajallisesti saatavilla (eli luokkahuonekontekstissa ei ole mahdollista osoittaa konkreettisesti osaamisen hallintaa).
- Saman koulun opettajien välisen tiedonkulun puute eri oppiaineiden osaamisen kehittämisestä ja arvioinnista yhdistettynä osaamisen kehittämisen ja arvioinnin hajanaisuuteen.

¹ Bigelienė, D., Budnikienė, R., Dijokienė, E., Karpavičienė, R., Melnikė, E., Sičiūnienė ir V., Ščit, O. (2012). *Mokėjimo mokytis kompetencijos vertinimas*. Ugdymo plėtotės centras. <http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/wp-content/uploads/2012/03/MMK%20vertinimas.pdf>.



Johtopäätöksiä

Opettajilla ja kouluilla on kaikissa kolmessa maassa haasteita oppilaiden taitojen arvioinnissa. Haasteet ovat kuitenkin varsin erilaisia. Suomalaiset opettajat nostavat esiin kysymyksiä, jotka liittyvät monialaisen osaamisen monimutkaiseen määritelmään, ja se on tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon yhdistelmä. Opetussuunnitelman mukaan arvioinnissa ei keskitytä oppilaiden persoonallisuuteen, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Liettuassa opettajat epäilevät tarvetta arvioida muitakin osaamisen osatekijöitä kuin tietoja. Opettajat ilmoittavat myös, että heillä ei ole riittäviä ammatillisia valmiuksia suoritukseen perustuvaan ja formatiiviseen arviointiin eikä ammatilliseen viestintään muiden opettajien ja koulujen kanssa. Toinen haaste on osaamisen kehittämisen ja arvioinnin yhteensopimattomuus ulkoisen oppilasarviointijärjestelmän kanssa. Samankaltaisia haasteita kohtaavat opettajat Romaniassa. Kaikissa kolmessa maassa on kuitenkin esimerkkejä opettajien, koulujen ja opettajankouluttajien kehittämistä hyvistä käytännöistä, joita voitaisiin jakaa kansallisesti ja kansainvälisesti.



Pohdintaa

Suomessa, Liettuassa ja Romaniassa toteutetaan opetussuunnitelmauudistuksia, joissa osaaminen on laajasti fokuksessa. Kaikkien kolmen maan kansallisissa opetussuunnitelma-asiakirjoissa näkyy siirtyminen vain oppiainepohjaisesta opetussuunnitelmasta opetussuunnitelmaan, jossa määritellään oppiainerajat ylittäviä osaamistavoitteita. Tämä kuvastaa laajempaa käsitystä koulutuksesta, jossa keskitytään kehittämään monipuolisia yksilöitä, jotka pystyvät sopeutumaan nopeasti muuttuvaan maailmaan. Alan Reid (2006)¹ kuvaa useita tapoja, joilla avaintaidot (laaja-alainen osaaminen) on sisällytetty kansalliseen opetussuunnitelmaan.

1

"Nimeä ja toivo". Opetussuunnitelmien kehittäjät ja poliittiset päättäjät yksinkertaisesti tunnistavat ja luetteloivat avaintaidot opetussuunnitelman suuntaviivoissa. Koulujen ja opettajien tehtäväksi jää päättää, miten ne toteutetaan käytännössä. Suomessa, Liettuassa ja Romaniassa on menty tätä lähestymistapaa paljon pidemmälle ja annettu kouluille ja opettajille yksityiskohtaisempia ohjeita oppilaiden osaamisen kehittämistä.

2

"Tietoisuuden lisääminen". Opetussuunnitelmien kehittäjiä ja opettajia kehoitetaan "kehittämään lähestymistapa avaintaitojen sisällyttämiseksi oppimiseen". A. Reid toteaa, että opetussuunnitelmien kehittäjät ja opettajat "pakotetaan" pohtimaan avaintaitoja, mutta "avaintaitojen ja perinteisten oppiaineiden väliset suhteet jäävät käsittelemättä". Tämä lähestymistapa muistuttaa jossain määrin Liettuan ja Romanian opetussuunnitelmien kehittämiskäytäntöjä, joissa yleisten taitojen sisällyttäminen oppiaineen opetussuunnitelmaan on melko keinotekoista ja opetussuunnitelmien pääpaino on edelleen oppiaineen tai oppimisalueen logiikassa ja rakenteessa.

3

"Sulautettu". Kunkin oppimisalueen tai oppiaineen opetussuunnitelmissa havainnollistetaan yhteydet avaintaitoihin, esimerkiksi täsmennetään, mitä osaamista käsitellään missäkin oppimisalueen aiheessa. Reid varoittaa, että tällä lähestymistavalla on vaara, että opetussuunnitelma "atomisoituu", jos avaintaidot palvelevat vain oppimisalueen tietopainotteisuutta. Tätä lähestymistapaa on käytetty jossain vaiheessa kaikkien kolmen maan opetussuunnitelmien kehittämisessä, ja se osoittaa, miten monimutkaista ja ongelmallista on pyrkiä sisällyttämään avaintaidot oppiaineiden opetussuunnitelmiin.

¹ Reid, A. (2006). Key competencies: a new way forward or more of the same?. *Curriculum Matters*, 2, 43-62. <https://doi.org/10.18296/cm.0076>.

A. Reid esittää, että edellä luetellut lähestymistavat ennakoivat perinteistä näkemystä opetussuunnitelmasta, jossa keskitytään akateemisen tiedon hankkimiseen. Hän ehdottaa vaihtoehtoisia näkemystä opetussuunnitelman kehittämisestä, jossa akateeminen tieto on vain väline avaintaitojen hankkimiseen. Tässä mallissa avaintaidot ymmärretään ja niitä kehitetään kokonaisvaltaisesti, avaintaitojen ja opetussuunnitelman sisällön välillä on dynaaminen vuorovaikutus, ja arvioinnin tyypit ja muodot heijastavat laajempaa keskittymistä avaintaitoihin. Tällainen kokonaisvaltainen lähestymistapa voitaisiin saavuttaa keskittymällä avaintaitojen kehittämiseen akateemisten oppiaineiden sijaan, jolloin koulu olisi osaamisperusteisen opetussuunnitelman suunnittelun keskiössä. Analysoimalla Suomen, Liettuan ja Romanian opetussuunnitelmien kehittämissä politiikkoja voimme havaita merkkejä ja pyrkimyksiä käyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa, esim. seuraavat:

- Osaamisen käsitteellisen kehyksen ja kunkin osaamisen edistymistä Liettuan opetussuunnitelmassa koskevien kriteerien kehittäminen. Oppiaineiden opetussuunnitelmien kehittäjät ja koulu yhteisöt voivat käyttää tätä kehystä ymmärtääkseen kunkin osaamisen kokonaisuuden ja sen, millaisia edistymisvaiheita kussakin osaamisessa voidaan havaita kunkin oppilaan yleissivistyksen aikana.
- Suomessa oppiaineiden yhteiset tavoitteet kuvataan laaja-alaisena osaamisena, jolloin korostetaan akateemista suoritusta laajempaa koulutustavoitetta. Koulut nähdään laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tärkeimpinä toimijoina, jotka ottavat jokaisen oppilaan mukaan esimerkiksi monialaisten oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutukseen.
- Romaniassa kehitetään parhaillaan opiskelijoiden osaamisprofiilia, joka esitellään julkista keskustelua varten. Se sisältää kahdeksan avaintaitoa ja luonteenpiirrettä, kuten kommunikatiivinen, luova, refleksiivinen, yhteistyökykyinen, tulevaisuuteen suuntautunut, itsenäinen, joustava, vastuullinen ja eettinen. Opiskelijoiden osaamisprofiilista pitäisi tulla koko Romanian koulutusjärjestelmän kompassi, joka kattaa opetuksen, oppimisen, arvioinnin ja arvioinnin jatkumon.
- Osaamisen käsite viittaa oppijan kykyyn soveltaa hankittuja tietoja, taitoja, arvoja ja asenteita. Osaamisen monimutkaisuus oppimistuloksena herättää monia kysymyksiä sen arvioinnista. Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että avaintaitojen tai laaja-alaisen taitojen arviointi on haastavaa kaikissa EU:n tai OECD:n maissa, koska ne "viittaavat monimutkaisiin konstruktioihin, joita ei ole helppo mitata", ja ne ovat "heikoimmat kohdat EU:n maiden pyrkimyksissä sisällyttää 21. vuosisadan taidot koulujen opetussuunnitelmiin"¹. Suomella, Liettualla ja Romanialla on myös haasteita, eikä niillä ole vielä yksinkertaisia vastauksia siihen, miten se tehdään, mutta on monia ponnisteluja ja onnistuneita käytäntöjä, joita olisi kehitettävä edelleen ja jaettava kansallisesti ja kansainvälisesti.

¹ Siarova, H., Sternadel, D., & Mašidlauskaitė, R., (2017). *Arviointikäytännöt 21st vuosisadan oppimista varten: Review of evidence. Analyttinen raportti*. Euroopan unionin julkaisutoimisto. https://nesetweb.eu/wp-content/uploads/2019/06/AR1_20172.pdf